

Helsinki 07.05.2022

Arvoisa Tulevaisuusvaliokunta,

Seuraavat kolme kysymystä ovat pyytämänne ehdotukset eri maiden tulevaisuusvaliokuntien yhdessä käsiteltäviksi.

1. Mitä globalisaatiolle tapahtuu?
2. Miten internet otetaan ihmiskunnan haltuun eliminoimalla sen haitat, kuitenkin sen hyviä puolia tuhoamatta?
3. Miten kirja pelastetaan?

Lyhyet perusteluni kysymysten tärkeydestä ovat seuraavilla sivuilla.

Parhain terveisin.

Kimmo Pietiläinen
Kirjakustantaja ja suomentaja

1. Mitä tapahtuu globalisaatiolle?

Globalisaation ensimmäinen vaihe alkoi 1870-luvulla ja se päättyi ensimmäiseen maailmansotaan, oikeastaan vasta toiseen maailmansotaan, kun rauhansopimus ei ratkaissut sotaan johtaneita ongelmia lopullisesti.

Oli kuitenkin syntynyt globaaleja viestintäverkkoja ja raaka-aineille, tuotteille ja ihmisille globaaleja kuljetusverkkoja. Aineellisen vaurauden määrä kasvoi

räjähdysmäisesti. Vaurauden seurauksena historia on muuttunut talouden historiaksi. Niistä syntyi globalisaation toinen aalto toisen maailmansodan jälkeen. Talous hallitsee maailmantapahtumia ja on muutosten käyttövoima.

Uusi globalisaatio näytti johtavan maailmanlaajuiseen harmoniaan, mutta kaikki valtiot eivät pystyneet luomaan pohjoisten teollisuusmaiden ratkaisua. Valtiot jakautuivat köyhiä raaka-aineiden tuottajiksi ja rikkaiksi tavaroiden tuottajiksi. Silti maailman unohtuneet syrjäseudut ovat vähentyneet.

Teknologia ja sen tarpeet ohjaavat aineellisen vaurauden kasvua. Yhä useammat koulutetaan yhä uusiin tehtäviin, jotta aikaisemman varaan voidaan rakentaa. Myös markkinatalous on rakentunut siten, että kansan kannattaa suunnata varallisuuttaan teknologiaan perustuvan vaurauden kasvuun.

Usein hallinnot eivät ole osanneet ohjata talouden kehitystä siten, että se varmistaa vaurauden, mahdollisuuksien ja tasa-arvon kehityksen tai jatkumisen, mikä on johtanut turvattomuuteen ja tyytymättömyyteen.

Globalisaation kausi on myös tuottanut aikaisempia julmempia ja raaempia tyrannioita, jota ovat saaneet voimansa vaurauden kasvusta.

Talouteen keskittyvässä historiassa keskeinen rahoitusjärjestelmä perustuu dollariin ja muihin suuriin varantovaluuttoihin, lähinnä euroon ja jeniin. Maksujärjestelmä (SWIFT) on globalisaation ydin ja ulkomaankaupat tehdään sillä.

Nyt toinen globalisaatio näyttää tulevan tiensä päähän. Muiden kuin länsimaiden asenne nykyiseen vallan jakoon ja rahoitukseen on katkera ellei suorastaan vihamielinen. Kiina, Intia ja Venäjä etsivät asemaansa rahoitus- ja varantovaluuttana toistaiseksi vähäisin tuloksin. Rahan uudet muodot eli kryptovaluutat vähentävät ja kenties poistavat välittävien pankkien tarpeen. Facebookin kaltaiset yritykset laskevat liikkeeseen omia kryptovaluuttojaan keskuspankkirahan rinnalle.

2. Miten internet otetaan ihmiskunnan haltuun eliminoimalla sen haitat, kuitenkin sen hyviä puolia tuhoamatta?

Internet ja siihen liittyvät uudet, vahvat teknologiat muuttivat tiedon, viestinnän ja ihmissuhteiden maailman. Sitä pidettiin tiedon vapauttajana, sananvapauden vahvistajana, ihmisten yhdistäjänä, kaupallisen maailman demokratisoijana ja niin edelleen. Monet näistä ovat toteutuneet.

Niiden rinnalle on kuitenkin syntynyt uusia, ennakoimattomia ilmiöitä, joiden kaikki piirteet eivät ole myönteisiä. Ne perustuvat tietämättömyyden hyväksyntään, ne toimivat monin tavoin epäeettisesti ja epädemokraattisesti ja ne ovat vaarallisia.

Internet mahdollistaa kaikkea internetissä tapahtuvaa koskevan aineiston keräämisen. Sen varassa on syntynyt jättimäisiä monopoleja, kuten Google, Facebook ja Amazon, jotka hallitsevat omia alojaan, estävät niillä kilpailun ja kehittävät niitä omien etujensa mukaan. Ne ovat muuttamassa esimerkiksi vähittäiskauppaa ja elokuva-, musiikki- ja kirja-aloja perusteellisesti usein kyseenalaisin, aloilla aikaisemmin toimineiden etujen vastaisin keinoin. Ne vaarantavat kansalaisten yksityisyyden kaltaiset perusoikeudet toimintansa ensisijaisella motiivilla: voiton tavoittelulla.

Internet mahdollistaa valtiolle kansalaisten ja yksilöiden valvonnan ja seurannan, valtion etujen mukaisen toden tai valheellisen informaation levittämisen sekä kotimaassa että muualla. Seuraukset ovat usein haitalliset. Miten valtio voi säännellä valvontateknologiaa, jolla se itse valvoo kansalaisiaan?

Internet on myös muuntamassa yhteiskunnan rakenteita. Se yhdistää aikaisemmin yksinään toimimaan rajoittuneet maailmanlaajuisiksi ryhmiksi, jotka vahvistavat ja kärjistävät käsityksiään usein koko yhteiskunnan kannalta haitallisina seurauksina. Näitä ovat rokotevastaisuus, erilaiset salaliittoteoriat ja vastaavat, jotka ovat muuttamassa tietämisen luonnetta. On syntynyt runsaasti nopeasti leviäviä ilmiöitä ja käsitteitä, jotka vaikuttavat niiden kohteeksi joutuneiden elämään, kuten cancel- ja incel-kulttuurit, valetieteeseen perustuvat terveyskulttuurit, ihmisten häpäiseminen eri tavoin ja poliittiset ja muunlaiset ääriryhmät. Kaikki perustuvat tavalla tai toisella internetin mahdollistamaan valetieteeseen, omien käsitysten ja valheiden keskittymiseen, asiantuntijamaiseen käyttöön.

Internet mahdollistaa salaisen, maailmanlaajuisen rikollisen toiminnan esimerkiksi huumekaupassa ja lapsipornossa.

Lisäksi internetin käyttövoima on sähkö, jonka tuotanto lisää hiilidioksidipäästöjä. Arvioiden mukaan internetiin liittyvien toimintojen käyttämä energia on noin 7 prosenttia globaalista sähkötalutuksesta.

3. Miten kirja pelastetaan?

Kirja on ihmisen sivistyksen fyysinen ilmentymä. Gutenbergin kirjapaino avasi tiedon mustan laatikon, toi kirjan kansan käsiin. Kirja on loi edellytykset nykyiselle maailmalle ja sen uusille teknologioille säilyttämällä ja levittämällä niiden edellyttämän tiedon.

Uudet teknologiat etsivät synnyttyään uusia sovelluksia, asioita joita niiden suunnittelijat eivät nähneet tai edes kuvitelleet. Kirjakin kohtaa tämän prosessin jonka tavoite on syrjäyttää vanha teknologia. Kirjasta tehdään elektronisia versioita, jotka ovat edelleen kirjoja, mutta ne muuttavat ja mahdollisesti rapauttavat kirjan aikaisemman merkityksen.

Oppikirjat ovat nykyään elektronisia. Kirjaksi esineellistynyt tieto on nyt sähköisessä muodossa uudessa mustassa laatikossa. Tällaista kirjaa ei voi omistaa, vaan sillä on (ajallisesti rajoitettu) käyttöoikeus. Salasanatkin voivat unohtua. Teknisesti taitavat pilkkaavat uutta hitaammin omaksuvia, mikä vähentää kirjan sisällön merkitystä.

Kirja viihteellistetään yhdistämällä se sovelluksiin, videopelien, virtuaalisiin maailmoihin ja jatkuvana virtana ilmaantuviin uusiin digitaalisiin formaatteihin, joilla uuden teknologian tuotteistajat hankkivat omaisuuksia.

Äänikirja ulkoistaa lukemisen. Äänikirjaa kuunnellaan, jolloin sisältö pinnallistuu ja lukijoiden keskittymisaika lyhenee. Äänikirjaa käytettäessä voidaan tehdä muitakin eli multitaskata, mikä levittää huomiokyvyn moniin yhdestä asiasta useampaan. Valmius perusteelliseen paneutumiseen katoaa suurelta osalta kansasta.

Lukijat lukevat, mitä algoritmit heidän eteensä panevat. Klikkitalous määrittää luettavaksi tarjotun sisällön, ja tämä talous määrittää sen lyhyeksi, viihteelliseksi, mukaansa tempaavaksi ja alati vaihtuvaksi. Lukijan ajasta käydään ankara kilpailu. Se ei suosi syvällistä paneutumista.

Kirjan jakelu keskittyy entisestään ja osan nimekkeistä saa vain tietyltä laitteelta, kuten elokuville ja musiikille on käymässä.

Kirjojen kirjoittajien ansaintafilosofiat muuttuvat perusteellisesti

Uudet teknologiat mahdollistavat myös uudenlaisen kirjoittamisen ja uudenlaiset kirjoittajat. Omakustannekirjallisuuden tapaan on epävarmaa, nouseeko tällä tavalla merkittävää ajattelua.

Kirjaa kuitenkin tarvitaan. Joidenkin asioiden, myös lukemisen oppiminen edellyttää perusteellista ja pitkäkestoista paneutumista. Osa ihmisistä on siihen valmis ja yhteiskunnan ylläpito edellyttää sitä. Perinteinen kirja on heidän välineensä.

Perinteinen kirja synnyttää uuden, asioihin paneutuneen eliitin. Ja kun lukutaito surkastuu, kirjasta tulee jälleen musta laatikko.